

MÅNGFALDEN I DEKORATION

Exemplet fasadreliefer

HAKAN TUNÓN

Naturen har inspirerat människan när det gäller konst och utsmyckning sedan urminnes tider. Grottmålningarna i södra Frankrike och Spanien, främst grottorna i Lascaux, Chauvet-Pont-d'Arc och Altamira är goda exempel på hur den biologiska mångfalden tidigt framställts av människan. I grottorna har hjortar, hästar, lejon, mammutar, stäppbison, uroaxar och annat fått pryda väggarna redan för drygt 30 000 år sedan. I Sverige började älgar, renar, björnar och andra djur vandra fram på hållmålningar och hållristningar för mellan sex- och tiotusen år sedan. Senare smyckades medeltida kyrkor med kalkmålningar av djur och växtlighet, och naturligtvis återfinns mångfalden även på tavlor fram till våra dagar och i andra sammanhang. Ofta är det med tydliga artkaraktärer – eller mer stilistiskt återgivna. Gemensamt för alla tider är att människan fascinerats av naturen och dess former.

Mångfald uppåt väggarna

Ett exempel där den biologiska mångfalden har använts som utsmyckning är de fasadreliefer som återfinns på byggnader. Här har jag valt att fokusera på växtmotiv inom jugendstilen, eller art nouveau, som introducerades i Sverige kring sekelskiftet 1900. Den var en inriktning inom arkitekturen som frigjorde sig från nyklassicismens lite stelare rena uttryck, istället introducerades en mer artikulerad ornamentik med exempelvis organiskt slingrande blom- och växtmotiv. Blad, grenar, frukter och liknande kom att hantverksskickligt smycka balkongfästen, dörrportaler, fönsternischer och annat. Tar man en promenad i kvarter och längs husfasader från tiden runt förra sekelskiftet i exempelvis Stockholm och lyfter blicken kan man få se en mängd ornament med rika växtmotiv. Också en mängd andra motiv som fiskar, keruber, drakar, gradskivor eller passare gör växtornamentiken sällskap, men är av mindre intresse i detta sammanhang. Där återfinns träd som apel, ek, hästkastanj, lager, lönn, tall och valnöt, men också andra växter som exempelvis korn, vete, blåklint, rosor, vindruvor och murgröna.

Promenerar man från Diplomatstaden till Rosenbad har man möjlighet att se en mängd fascinerande fasadreliefer. Det gäller bara att vara vaksam och hålla blicken högt.

Strandvägen 41 (ovan)
och Dramaten (ovan
t.h.).

Tallgrenar på Fredsgatan 4 (ovan) och ek, lönn, apfel, hästkastanj och valnöt från Fredsgatan 5 (t.h. från ovan). Foton: Håkan Tunón.

Första anhalt får bli de diskreta ekgrenarna med ekollon på fasaden till Strandvägen 57, ett hus ritat av Ludwig Peterson och byggt 1895–99. Därefter följer Strandvägen 49, ritat av Sam Kjellberg och byggt 1895, med en magnifik port omgiven av ett myller av frukt och grönt, där vindruvsklasarna återkommer. Strandvägen 41, ritat av Johan Laurentz och uppfört 1890–92, har en port flankerad av små bukettinstallationer inkluderande ekblad och ritdon. På mäktiga stenbalustrader till balkongerna på Strandvägen 1 blandas ekgrenar med äpplen. Huset är ritat av Georg Teodor Hagström och Frithiof Ekman och uppfört 1902–04. Därefter kommer Kungliga Dramatiska Teatern, ritad av Fredrik Lilljekvist och invigd 1908. Här varvas reliefer av ek, lönn och tall ovanför fönstren på gatuplanet medan Carl Milles små putti på pelarna poserar bland murgrönan.

I närheten av Gustaf Adolfs torg ligger Fredsgatan 4 som uppfördes 1902. Över porten har skulptören Christian Eriksson placerat en man och en kvinna omgivna av tallris och tallgrenar. Idén var att illustrera Norrland åt första ägaren, Sundsvalls enskilda bank. I hörnet Fredsgatan 5 och Drottninggatan 4 står ett rött hus ritat av Gustaf Wickman och invigt 1909. Huset inhyste först Skånebanken och följaktligen återfinns skånskinspirerade reliefer med apfel, ek, kastanj, lönn och valnöt. Och därefter når vi Rosenbad (Fredsgatan 7/Drottninggatan 5), en byggnad ritad av Ferdinand Boberg och färdigställd 1902. Över entrén åt detta håll väller en veritabel mångfaldsflod av frukt, grönt och blommor över betraktaren.

Dessa exempel från arkitekturen och bildkonsten, där biologisk mångfald har inspirerat skapandeprocessen, kan på många sätt också sägas bidra till en pedagogisk ingång till ämnet biologisk mångfald. Även om bildhuggaren kanske ibland tänkt mer på det konstnärliga än på exakta och korrekta beskrivningar av de enskilda artkaraktärerna. Syftet kan, förutom att dekorera, ibland även ha varit symboliskt, exempelvis eken och tallen som står för styrka och stabilitet, men ofta har funktionen kanske bara varit dekorativ. Hur biologisk mångfald används i konsten och med vilken avsikt är ett spännande och delvis outforskat område. Vad styr urvalet och vad vill konstnären förmedla med det?

Referenser:

Hammar skiöld, H., Theorell, A. & Wästberg, P. 2006. *Stockholms fasader 1875–1914*. Wahlström & Widstrand, Stockholm.

